

ŽENSKI DUBINSKI SPELEOLOŠKI REKORDI

Vlado Božić

Istraživanje špilja i jama u svijetu započelo je još u prapovijesti. Znatno je manje bilo istraživanja jama nego špilja, jer je osim sigurnog svjetla trebalo imati i određenu opremu za spuštanje u jamu i penjanje iz nje, no zato su takva istraživanja današnjim generacijama speleologa mnogo zanimljivija. U nekim od takvih istraživanja sudjelovale su i žene.

Najstarije dokazano spuštanje u neku jamu u svijetu zbilo se prije oko 10.000 godina u Francuskoj jami Pech Merl, danas turistički uređenoj špilji punoj divnih prapovijesnih crteža, gravura i skulptura. Tada, u prapovijesti, ulaz u špilju bio je jedino jamski. Dubina jame iznosi 13 m, danas je za posjetitelje iskopan kosi hodnik. Na udaljenosti od nekoliko stotina metara od ulaza, u osušenom špiljskom blatu nalaze se otisci bosih nogu ondašnjih istraživača, među kojima su i otisci nogu jedne žene s djetetom (Božić, 1984).

U novijoj povijesti istraživanja jama u svijetu zabilježeno je da su se 1870. u Engleskoj, u jamu Alum Pot, spustile i tri žene. Imena tih hrabrih žena na žalost nisu zabilježena. U tu su se jamu po prvi puta spustili engleski rudari 1848.god. položivši preko nje dva balvana, objesivši na njih kolotur u i preko nje uže na kraju kojega su objesili vjedro. Uže i čovjeka u vjedru spuštali su i dizali s pomoću rudarskog vitla. Jama ima vertikalnu od 89 metara. Na isti način u jamu su se spustile i one tri žene. Bile su to prve žene za koje se zna da su se spustile tako duboko u neku jamu u svijetu (Božić, 1988-89).

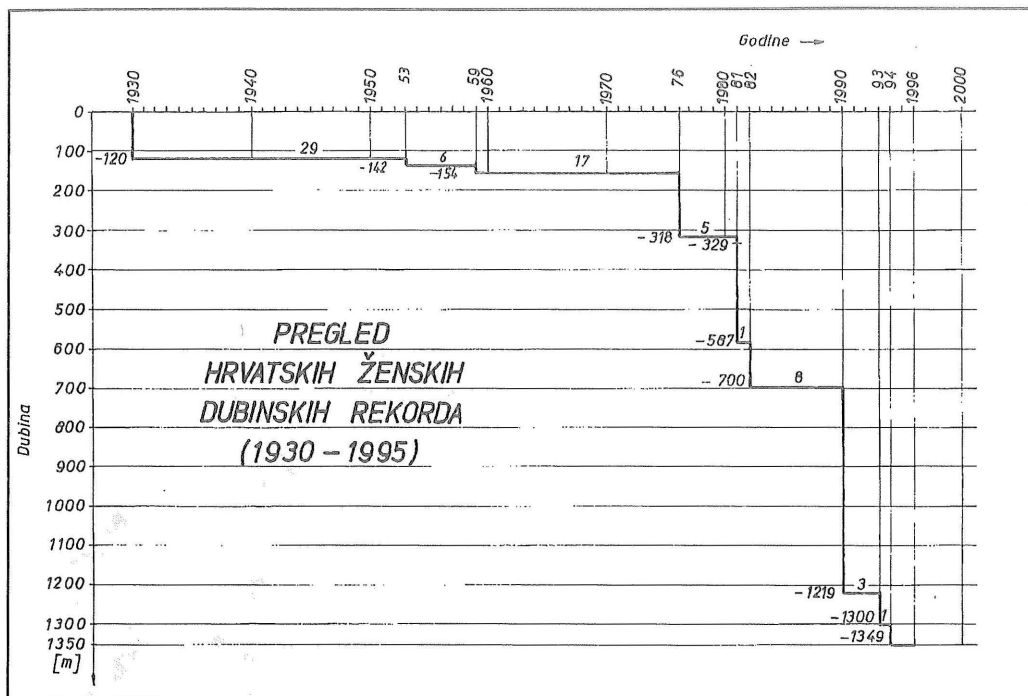
Prva poznata žena koja se spustila u neku jamu u Hrvatskoj bila je Hela Krajač. Ona se 6. rujna 1930, zajedno sa svojim suprugom Ivom Krajačom i Vinkom Čuljatom, alpinističkom tehnikom, spustila u stotinjak metara duboku jamu Varnjaču na sjevernom Velebitu (Krajač, 1930). U jami se nalazi jedna špilja i jedna jama ledenica. Za silaz u jamu nije potrebno posebno nositi svjetiljku jer je jama velikog promjera i osvijetljena danjim svjetlom, a također i špilja i ledenica u njoj. Međutim, zbog djelomično

Irina Marjanac

okomitih stijena jame potrebno je koristiti se užetom. Sada je do dna jame proveden planinarski put na kojem su na okomitom dijelu ugrađene željezne ljestve. Hela Krajač jedina je žena, poznata do danas, koja se prije Drugog svjetskog rata spustila u neku jamu u Hrvatskoj.

Speleološka djelatnost u Hrvatskoj obnovljena je nakon Drugog svjetskog rata 1949.god. osnivanjem špiljarskih sekcija u planinarskim društvima, u kojima je bilo i ženskih članova. Neke od njih bile su samo potpomažući članovi, no neke su ulazile i u špilje, a samo neke i u manje jame. Bilo je to razdoblje kada se u jame moglo ulaziti jedino s pomoću speleoloških ljestvica i osiguran užetom. Jedina žena koja je u tim počecima speleologije u nas ulazila u špilje i jame bila je Irina Marjanac. od 1949. sa svojim suprugom Slavkom istražila je više špilja i jama. Prva vertikalna niz koju se Irina spustila nalazi se u špilji Lipi, danas poznatoj kao turistički uređenoj špilji Lokvarki kod Lokava, 30. listopada 1953. Najprije se na dubini od 60 m spustila je niz natrule drvene ljestve osigurana užetom (dubina 10 m), a onda na dubini od 80 m,

s pomoću speleoloških ljestava i užeta, svladala vertikale od 8, 11 i 14 m i dosegla dubinu od 142 m. To je najveća dubina do koje se do tada spustila jedna žena u Hrvatskoj (Marjanac, 1954). Slijedeće godine, 2. svibnja 1954. Irina se spustila u ponor (jamu) Ogradčine kod Studenaca u Lici duboku 33 m s pomoću speleoloških ljestvica, ali koja nije potpuno okomita (anonymus, 1955). Značajno je spuštanje u jamu Irina izvela 2. listopada 1955. kada su članovi Špiljarske sekcije Planinarskog društva "Željezničar" istraživali jamu Mandelaju kod Oštarija. Tada se spustila niz 38 m duboku vertikalu (s pomoću dva smotuljka speleoloških ljestava) na vrh velikog sipara, gdje je bio postavljen podzemni logor - bivak (Božičević, 1955). Bio je to prvi bivak organiziran u jednoj jami u Hrvatskoj. Irina je bila prva poznata žena u Hrvatskoj koja je bivakirala u podzemlju u Hrvatskoj, najprije u špilji Veternici iznad Zagreba 1951, a tada u Mandelaji, prvi puta u jednoj jami u Hrvatskoj.

U razdoblju od 1955. do 1959. već je bilo više članica špiljarskih sekcija, odnosno poslije speleoloških odsjeka, koje su se također spuštale u jame, ali nijedna dublje od tih 142 metra.

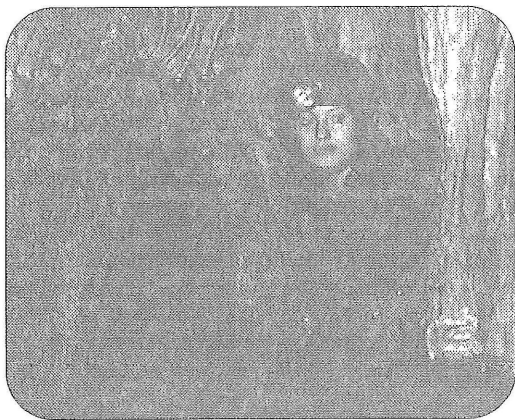
Prvo dokumentirano istraživanje u kojem je postavljen novi ženski dubinski rekord zbilo se za prvosvibanjskih praznika 1959. prilikom istraživanja ponora Gotovž u Klani kraj Rijeke. Tada se Slavica Zebec 29. travnja 1959. spustila do dubine od 154 metra, što je bilo najdublje do tada u Hrvatskoj (Božić, 1990). Svladala je dvije vertikale od oko 60 m i više manjih vertikala s pomoću speleoloških ljestvica i užeta.

Slavica Zebec

Od tada pa sve do 1976, dakle punih 27 godina, nijedna se speleologinja iz Hrvatske nije spustila dublje. Ali u Hrvatskoj se dublje spustila jedna strana speleologinja. Kao ženski član speleološke ekipe iz južnog Walesa u Engleskoj, Klara Harvey spustila se 14. kolovoza 1966. u jami Balinki u Lici 234 m duboko s pomoću vitla, posebno konstruiranog za istraživanje ove jame (Stražimir, 1966). Do te su dubine doprli i muški članovi ekipe, a ona se kao biologinja spustila u jami radi uzimanja uzorka vode, bilja i kukaca. Nekoliko dana poslije engleski su se speleolozi spustili do dna Balinke i izmjerili dubinu od 328 metara.

U međuvremenu je više ženskih članova hrvatskih speleoloških odsjeka svladalo dubinu veću od 100 m, ali ne veću od 154 m (npr. Vesna Božić 1971. dubinu od 104 m u Osoletovoj jami kod Litje u Sloveniji s pomoću speleoloških ljestvica, i Marta Malinar 1969. dubinu od 145 m u jami Puhaljki na Velebitu samo s pomoću užeta i zanki). U desetom istraživanju jame Puhaljke na Velebitu, organiziranom 26-30. studenog 1976, ponovno je dostignuta dubina od 318 m. U tom su istraživanju sudjelovale i dvije djevojke: Maja Kutnjak i

Maja Kutnjak

Anita Milošak (Mudri, 1977). Tu su dubinu dosegli tri godine prije muški članovi istraživačke ekipe i tu stali zbog neprolaznog suženja. Nažalost, ni članovi ovog istraživanja nisu uspjeli proširiti suženje, pa su stali na istoj dubini (318 m). Istraživanje je obavljeno u zimskim uvjetima (snijeg i led duboko u jami) s pomoću ljestava i užeta uz višednevno bivakiranje u podzemlju.

Branka Bosner

Ponavljanje jame Balinke u Lici u siječnju 1980. radi uvježbavanja nove tehnike DED (spuštanje i penjanje po užetu s pomoću posebnih sprava - spuštalice i penjalica) pokazalo je da jama nije tako duboka kako su mislili engleski speleolozi 1966, tj. 328 m. U toj su akciji sudjelovale i dvije djevojke: Branka Bosner i Vesna Sesar (Hudec, 1981). One su s još dvojicom muških članova ekipe stigle do dna jame. Da je ta jama doista duboka 328 m koliko su izmjerili Englezi, bio bi to novi ženski dubinski rekord (10 m dublje od Puhaljke), međutim, novo mjerenje, u kojem su i djevojke sudjelovale, pokazalo je da je jama duboka samo 283 m, pa je tako rekord izostao.

U trening-akciji za speleološku ekspediciju sa Slovencima, hrvatski su speleolozi posjetili jamu Podgračišće II na Braču, čija je dubina već prije izmjerena (329 m). Jedini je ženski član ekipe bila Branka Bosner i ona se 28. veljače 1981. spustila do dna te tako postavila novi ženski dubinski rekord. Spuštanje i penjanje obavljeno je tehnikom DED.

Iste je godine Branka Bosner bila članica Slovenko-hrvatske ekspedicije u jamski sustav Sniežna u Poljskoj (od 24. travnja do 1. svibnja 1981). Ona se sa svojom ekipom u jamu spuštala s donjeg otvora, tj. od otvora Jaskinie Sniežne, dok je druga ekipa silazila s gornjeg otvora, tj. otvora Jaskinie Studnie. Od svog otvora Branka se spustila 587 m (Malečkar, 1982-83) i tako opet postigla novi ženski dubinski rekord. Pri povratku se jako pothladila jer joj je voda ušla u kombinezon i zadobila je zmrzotine na rukama jer je u gornjem dijelu

Jasna Zmajić

jame, punom leda, izgubila rukavice, pa je morala u bolnicu u Zakopanima. Srećom je sve prošlo bez posljedica.

Niti godinu dana poslije Branka Bosner je još jednom postavila novi ženski dubinski rekord. Kao član I. hrvatske speleološke ekspedicije u jamu Berger u Francuskoj od 3.do 16. ožujka 1992. spustila se do dubine od 700 m (Hudec, 1982-83). Zbog velikog napora nažalost nije mogla dublje slijediti svoje muške kolege, ali joj utjeha može biti činjenica da su od 12 članova ekipe samo dvojica sišla dublje od nje.

Novi je rekord postavljen osam godina poslije u speleološkoj ekspediciji Speleološkog odsjeka Planinarskog društva sveučilišta "Velebit" u jamu Batmanhoehle u

Austriji održanoj 6-15. listopada 1990. Od petero članova ekspedicije koji su se spustili do dna jame duboke 1219 m bila je i jedna speleološkinja - Ana Sutlović (Dobrović, 1990-91). Ana je prva žena iz Hrvatske koja se spustila dublje od tisuću metara. Na speleološkom logoru na sjevernom Velebitu pod nazivom "Lomska duliba 93" u organizaciji Komisije za speleologiju Hrvatskog planinarskog saveza od 19. srpnja od 15. kolovoza 1993. postavljen je novi ženski dubinski rekord, a postavila ga je Jasna Zmajić u Lukinoj jami. Ona se 9. kolovoza 1993. spustila do dubine od 1300 m (Jalžić, 1992-93). Jasna se spustila u jamu radi rasporemanja jame od dna, zajedno s muškim kolegama, ali na dubini od 1300 m nije mogla prijeći spit ispod kojeg se zaglavilo užu u nekoj pukotini, pa nije mogla ukopčati spuštalicu. Zbog toga se morala vratiti u Drugi bivač i rasporemanje ovog dijela jame prepustiti muškim kolegama.

Godinu dana poslije u istoj je jami postavljen novi ženski rekord. U speleološkoj ekspediciji "Lukina jama 94", opet u organizaciji Komisije za speleologiju HPS u vremenu od 31. srpnja do 13. kolovoza 1994, na dno jame, gdje se nalazi podzemno jezero na dubini od -1349 m, spustile su se četiri djevojke: Ana Sutlović (1.kolovoza), Sunčica Hrašćanec (2.kolovoza), Tanja Bizjak i Ivančica Zovko (6.kolovoza) (Božić, 1994). Po prvi puta u svijetu do te su se dubine spustile četiri speleološkinje, pa to spuštanje predstavlja osim hrvatskog i svjetski rekord u spuštanju u jame za žene, tim više što je Lukina jama ujedno i najstrmija jama na svijetu.

Hrvatski su speleolozi ponosni na svoje kolegice.

ŽENSKI DUBINSKI SPELEOLOŠKI REKORDI U HRVATSKOJ

God.	Naziv jame ili špilje	Lokalitet	Ime i prezime (god.rod.)	Dubina
1930.	Jama Varnjača,	Velebit	Hela Krajač (1889)	-120 m
1953.	Špilja Lipa /Lovarka/	Lokve	Irina Marjanac (1924)	-142 m
1959.	Ponor Gotovž	Rijeka	Slavica Zebec ( )	-154 m
1966.	Jama Balinka	Plaški	Klara Harvey ( )	-234 m
1976.	Jama Puhaljka	Velebit	Maja Kutnjak(1957)	
			Anita Milošak (1957)	-318 m
1981.	Jama Podgračišće II	Brač	Branka Bosner (1961)	-329 m
1981.	Jama Sniežna	Poljska	Branka Bosner (1961)	-587 m
1982.	Jama Berger	Francuska	Branka Bosner (1961)	-700 m
1990.	Jama Batmanhoehle	Austrija	Ana Sutlović (1963)	-1219 m
1993.	Lukina jama	Velebit	Jasna Zmajić (1968)	-1300 m
1994.	Lukina jama	Velebit	Ana Sutlović (1963)	
			Sunčica Hrašćanec (1972)	
			Tanja Bizjak (1973)	
			Ivančica Zovko (1968)	-1349 m

Ivančica Zovko, Tanja Bizjak, Sunčica Hrašćanec i Ana Sutlović
Lukina jama (-1349 m) 1994.

LITERATURA

1. Vlado Božić, 1984: *Pračovjek kao speleolog, Naš krš, Sarajevo, br. 16-17, str. 139-145*
2. Vlado Božić, 1988-89: *Povijest istraživanja i razvoj tehnike svladavanja jama u svijetu i Hrvatskoj, Speleolog, Zagreb, str. 63-74*
3. Vlado Božić, 1990: *U ponoru Gotovž prije trideset godina, Naše planine, Zagreb, br. 7-8, str. 169-173*
4. Vlado Božić, 1990: *Jednom nogom s one strane (ponor Gotovž), Naše planine, Zagreb, br.9-10, str.216-219*
5. Vlado Božić, 1994: *Jamski sustav Lukina jama-Trojama, Hrvatski planinar, Zagreb, br.9-10, str. 193-194*
6. Srećko Božičević, 1955: *Na drugom otvoru Mandelaje, Speleolog, Zagreb, Br. 3-4, str. 14-17*
7. Slaven Dobrović, 1990-91: *Speleološka ekspedicija Austrija 1990, Speleolog, Zagreb, str. 55-56*
8. Svjetlan Hudec, 1982-83: *Gouffre Berger (-1190 m), Speleolog, Zagreb, str. 6-10*
9. Branko Jalžić, 1981: *Opet u Podgračišću 2 na Braču, Naše planine, Zagreb, br.5-6, str. 139*
10. Branko Jalžić, 1992-93: *Lomska duliba 93, Speleolog, Zagreb, str.5-9*
11. Ivan Krajač, 1930: *Prvi gospojinski silaz u vrtaću Varnjaču, Hrvatski planinar, Zagreb, str.352*
12. Franc Malečkar, 1982-83: *Jugoslavenska speleološka ekspedicija u sistem Jaskini Sniežni, Speleolog, Zagreb, str. 2-5*
13. Slavko Marjanac, 1954: *Pećina Lipa kod Lokava, speleolog, Zagreb, br. 1, str. 17-20*
14. Anonimus (Slavko Marjanac), 1955: *Ponor Ogradčine, Speleolog, Zagreb, br.1-2, str.29*
15. Boris Mudri, 1977: *Što puše u Puhaljci, TV"Studio", Zagreb, program za siječanj, četvrtak, str.69-73*
16. M.Stražimir, 1966: *Osvojena spilja Balinka i prije nego se mislilo. Nije ipak tako duboka, Vjesnik, Zagreb, od 15.kolovoza 1996.*

WOMEN'S DEPTH RECORDS IN SPELEOLOGY

by Vlado Božić

A woman descended into the Pech Merl cave with 13 m deep pit-entrance, already some 10.000 years ago. It is recorded in the later history of speleology that three women descended into 89 m deep Alum Pot in England by utilizing a mining pulley, already in 1870. The first Croatian woman to descend into a pit was Hela Krajač, who in 1930 descended into 120 m deep Varnjača pit in the Velebit Mt., utilizing alpine technique and gear. In the Lokvarka Cave in Gorski kotar, Irina Marjanac descended several vertical shafts and reached the depth of 142 m in 1951, whereas Slavica Zebec reached the depth of 154 m in the Gotovž swallow-hole near the city of Rijeka, both utilizing speleological ladders. In 1966 English female speleologist Klara Harvey descended 234 m deep in the Balinka pit near the small town Plaški, utilizing a special pulley. Maja Kutnjak and Anita Milošak used speleological ladders in 1976 to descend down to the depth of 318 m in the Puhaljka pit in the Velebit Mt. Branka Bosner utilized the new DED technique in 1981 when she descended down to 329 m in the Podgračišće II pit on the Island of Brač. The same year she reached the depth of 587 m in the Sniežna pit in Poland, and in 1982 she reached 700 m depth in the Berger pit in France. The same technique was utilized by Ana Sutlović in 1993 when she reached the depth of 1219 m in Batmanhoehle in Austria, and by Jasna Zmajić in 1993 when she descended down to the depth of 1300 m in Lukina jama in the Velebit Mt. In 1994 four girls reached the depth of 1349 m in the Lukina jama (Ana Sutlović, Sunčica Hrašćanec, Tanja Bizjak and Ivančica Zovko).

